

30. januar 2004 | Lars Normann Jørgensen i Kommentatorserien:

To år med Guantánamo

Krigen mod terror har gennem mere end to år haft højeste prioritet på den internationale dagsorden. Den fungerer som løftestang for grove tilsidesættelser af menneskerettighederne. Derfor er verden i dag ikke blevet sikrere at leve i. Tværtimod.

Af Lars Normann Jørgensen
Generalsekretær i Amnesty International

1. Terrorkrigen og folkeretten
2. Guantánamo og Genevekonventionen
3. Foragten for menneskerettighederne

1. Terrorkrigen og folkeretten

Mange despoter verden over har gennem årene anvendt dogmet, at hensynet til den nationale sikkerhed nødvendiggør tilsidesættelse af menneskerettighederne. Efter 11. september 2001 er dette dogme blevet almindeligt i international politik. Ydermere hører vi det ikke kun fra despoter, men også fra de veletablerede demokratier. Vi hører det fra de lande, som gennem mere end 50 år har stået som vogtere af menneskerettighederne. Derfor er menneskerettighederne i dag under et hidtil uset pres.

Efter det forfærdelige terrorangreb den 11. september 2001 var det demokratiske lande som USA, Canada og EU-landene, der gik i spidsen med en antiterrorlovgivning, som i sikkerhedens navn begrænsede velerhvervede civile rettigheder.

Dynamoer i denne proces er USA's regering. Terrorangrebet den 11. september 2001 udløste krigen mod terror med dertil hørende anslag mod menneskerettighederne. Men USA's modstand mod en international retsorden og en velfungerende folkeret var kommet klart til udtryk længe inden med de ihærdige forsøg på at underminere den nyetablerede internationale straffedomstol (ICC) og den demonstrerede uvilje mod at deltage i internationale miljøaftaler (som da Præsident Bush kort efter sin tiltræden opsagde Kyoto).

Fangelejren på Guantánamobasen på Cuba er om noget blevet symbolet på den amerikanske regerings magtfuldkommenhed og manglende respekt for gældende international lov.

Fra begyndelsen blev der fra de amerikanske myndigheders side set stort på den internationale lovgivning. De første fanger ankom til Guantánamo den 11. januar 2002 fra Afghanistan. Transporteret den halve jordklode rundt i fly. Holdt i fuldstændig uvidenhed om deres skæbne. Billederne, der i dagene og ugerne efter gik verden rundt, viste fangerne i orange dragter med fodlænker og håndjern samt maske for øjne, næse og mund. Et første bekymrende billede på USA's tendens til at tiltage sig en

række magtbeføjelser i forbindelse med landets "krig mod terror" - og dokumentation af handlinger, der er i strid med folkeretten.

2. Guantánamo og Genevekonventionen

Ingen af fangerne fik status som krigsfanger i henhold til Geneve-konventionen. Fangerne blev heller ikke bragt for en kompetent domstol for at få fastlagt deres status, sådan som Geneve-konventionen foreskriver. Det skal ellers ske i de tilfælde, hvor der rejses tvivl om deres status. Ingen har fået adgang til en domstol, og dermed mulighed for at udfordre det lovlige i deres arrestation - den ret, som man ellers er sikret gennem konventionen om borgerlige og politiske rettigheder. Advokater såvel som pårørende er nægtet adgang til de fængslede - og fangerne sidder nu på tredje år tilbageholdt uden rettigheder.

Internationalt Røde Kors har taget det utraditionelle skridt, at gå ud i verdens offentligheden og fortælle om de forringelser af fangernes mentale tilstand, som følger af at være isolationsfængslet, ikke at kende længden på fængslingen eller vide hvad, man er anklaget for.

Det har længe bekymret Amnesty, at USA's forståelse af hvad, der udgør umenneskelig og nedværdigende behandling, ikke svarer til de internationale definitioner. Vedvarende påstande om mishandling kombineret med den manglende adgang for uafhængige menneskerettighedsorganisationer og advokater, som efterfølgende kan offentliggøre deres informationer, har gjort Amnesty International yderligere bekymret for behandlingen af fangerne. Amnesty har således søgt om adgang og hidtil forgæves.

Interviews, som Amnesty har gennemført, med nogle af de mennesker, der er blevet sat fri fra Guantánamo, bekræfter da også, hvad Amnesty har frygtet fra begyndelsen: nemlig at forholdene i lejren som helhed og de metoder, der anvendes, betyder, at der begås overgreb på fangerne.

Nogle fanger er blevet løsladt uden at have hørt noget til nogen anklage endsige en undskyldning. De amerikanske myndigheder er vejet udenom enhver form for snak om kompensation for uretmæssig fængsling. Udenrigsminister Powell har for nylig gjort opmærksom på, at nogle af de tilbageværende fanger måske ikke har gjort noget forkert.

Andre i USA's regering har i endnu højere grad vist deres foragt for princippet om, at man er uskyldig, indtil det modsatte er bevist. Således har forsvarsminister Rumsfeldt udtalt om fangerne, at "de er mellem de mest farlige og bedst trænedede onde mordere i verden". Præsident Bush tilføjede i juli 2003, at "det eneste jeg ved med sikkerhed er, at de er onde mennesker". Udsagn af den type styrker ikke ligefrem tilliden til, at fangerne skal få en retfærdig rettergang. Disse ledere har den overordnede kontrol med de militære domstole, som nogle af fangerne måske kommer til at stå overfor.

3. Foragten for menneskerettighederne

Samtidig viser de skarpe udtalelser fra præsident Bush at vi er helt inde ved kernen af menneskerettighederne. Ved universaliteten, som betyder, at menneskerettighederne overgår de individuelle stater suverænitet – også USA's. Og som betyder, at rettighederne også gælder for dem vi ikke kan lide, de ringeste og ondeste mennesker. De skyldige skal idømmes deres måske lange straffe efter retfærdige retssager. Hertil kommer de uskyldige, som nu på tredje år sidder i Guantanamo, uden at USA's regering gør anstalter til at ville sortere dem fra.

USA har i Guantánamo forsøgt at skabe et juridisk tomrum, dels ved at pege på, at fangerne ikke er på amerikansk territorium, dels ved at påstå, at de repræsenterer en slags kombattanter, der ikke er taget højde for i Geneve-konventionen. Intet af dette holder i forhold til de gældende internationale regler. Ikke desto mindre har USA med det udgangspunkt skabt et parallelt retssystem med domstole i form af militærkommissioner. Disse domstoles oprettelse har ført til international fordømmelse. Kritikken bundet i deres manglende uafhængighed, sammenholdt med de indskrænkede rettigheder til et effektivt forsvar, deres mulighed for at afsige dødsdomme og de manglende appelmuligheder til en anden retsinstans. Den britiske højesteretsdommer Lord Johan Steyn har således slået fast, at enhver retssag ved disse "kænguru-domstole" vil være "en plet på amerikansk retfærdighed". Kritikken internt i USA bl.a. fra de civile domstole er taget til. Bedre sent end aldrig har amerikanske domstole sat spørgsmålstegn ved, om det, at fangerne befinder sig på basen på Cuba, betyder, at de befinder sig udenfor amerikansk rets område. På det seneste er kritikken også kommet fra amerikanske officerer, som skal forsvare fangerne. En kritik Amnesty hilser velkommen.

Det vil være befriende, hvis den danske regering ligeledes kommer ud af busken og åbent kritiserer den amerikanske regerings politik på dette område. Alt tyder jo på, at det stille diplomati, som den danske regering har bekendt sig til, ikke fører resultater med sig. Den danske taktik har haft til opgave at sikre ordnede retsregler for den danske fange på Guantanamo. Men det er ikke nok. Danmark har ligesom USA forpligtet sig til at sikre de internationale konventioner overholdt. Hvis vi undlader at protestere, er det et signal til omverdenen om, at det i visse tilfælde er okay at omgå disse konventioner. De signaler er jo allerede opfattet af de despoter, som Robert Mugabe i Zimbabwe, der tidligere stod alene med deres foragt for menneskerettighederne, men nu kan øge deres undertrykkelse under terrorbekæmpelsens beskyttende skjold.

Lars Normann Jørgensen (f. 1952). Uddannet cand.scient. Generalsekretær i dansk afdeling af Amnesty International siden 1992. Aktiv i internationalt u-lands-, miljø - og menneske-retligheds-arbejde gennem snart 30 år, bl.a. som ulandskonsulent i Dansk Ungdoms Fællesråd (1985-1990) og generalsekretær i Brundtland-kampagnen "Vor Fælles Fremtid" (1990-1992). Har i tilknytning til arbejdet haft omfattende rejseaktivitet i bl.a. Afrika og Asien.